

Олександр Полянцев (Житомир, Україна)

**Омана назвою:
наївна етимологія як підставовий міф малого міста**

Слова є джерелом непорозумінь.

Антуан де Сент-Екзюпері

Добре відомо, що топоніми — йдеться, серед іншого, про назви річок, місцевостей, урочищ, поселень — мають властивість консервувати архаїчний мовний матеріал, зберігаючи давній шар лексики та застигли форми словотворення у той час, коли сама мова постійно зазнає змін щонайрізноманітнішого характеру. Тому радше правилом, аніж винятком є ситуації, коли внаслідок численних фонетичних, морфологічних та лексичних трансформацій значення давніх географічних назв з часом втрачає свою зрозумілість для людей, котрі так чи інакше послуговуються ними у щоденному вжитку. Разом з таким зникненням прозорості постають спроби віднайдіння змісту самотужки — пояснення та тлумачення незрозумілих назв на основі словесних асоціацій, подібності звучання та інших наївних прийомів, доступних любителів пояснювати складні речі простими засобами.

«Героєм» цієї статті, підказаним цікавістю й, можливо, унікальністю випадку, є невеличке містечко, розташоване на північному заході Житомирської області, що має назву Олевськ. На відміну від переважної більшості прикладів «народної етимології», котрі побутують на рівні звичайних топонімічних переказів і не мають особливого впливу на репрезентації міста, у нашому випадку довголітня традиція витлумачувати цю назву хибним чином, а властиво — звичайна помилка, спричинилася до виробництва важливого для міської спільноти обшару культурної пам'яті. Така пам'ять знайшла своє відображення у текстах та знаках, історичних оповідях та символічних актах місцевої влади, продукуючи їх та підживлюючи себе водночас.

Епонім (майже) нізвідки

У 1977 р. в «Українському історичному журналі» вийшла друком стаття «Місто Олега Древлянського (до 1000-річчя Олевська)». Автор статті, Генріх Магнер¹, пов'язував назву Олевська, тоді ще селища міського типу, з іменем сина Святослава Ігоревича і брата Володимира Великого — князя Олега Святославича, вбитого під час усобиці з другим братом, київським князем Ярополком. Спираючись на праці декількох попередників, які торкалися цієї теми раніше, та додавши до того низку

власних міркувань, він резюмував свою розвідку висновком про те, що «Олееськ-Олевеськ уже існував за життя Олега Древлянського. Отже, він не міг бути заснований пізніше 977 р., коли загинув цей князь. Тому разом з Овручем, який уперше згадується в літописі саме у зв'язку з загибеллю Олега, Олевеськ у 1977 р. має право відзначити своє 1000-ліття»². Стаття у чільному і єдиному періодичному історичному виданні радянської України такого ґатунку мала легітимацийну функцію і потверджувала знаковий ювілей (у спрощеному вигляді вона була надрукована й у головній обласній газеті³). Офіційне святкування включало в себе встановлення кам'яного валуна з пам'ятною дошкою «Олеєве городище. Археологічна пам'ятка Х століття», а сам Генріх Магнер отримав звання Почесного громадянина Олевеська⁴. Отже, про Олевеськ як Олееськ мали змогу дізнатися і читачі республіканських масових видань. У наступному році провідна (нарівні з «Радянською Україною») українська газета «Правда України» розмістила статтю, в якій повідомлялося, що «в минулому році він [Олевеськ] відсвяткував своє тисячоліття. Олеєвим Городищем колись називався — за переказом, заснований овруцьким князем Олеєм Святославичем»⁵.

Тоді ж, у 1978 р., у престижному видавництві «Наукова думка» вийшов відомий топонімічний словник, укладачем якого був письменник Юрій Кругряк. У словнику повторювалася теза про князя та пов'язане з його іменем місто⁶. Цікаво відзначити, що інший популярний словник такого ж типу, виданий за кілька років до того і також написаний непрофесіоналом, не містить статті про Олевеськ⁷, хоча у іншому, суттєво переробленому і доповненому виданні, яке вийшло значно пізніше, у 1998 р., така стаття вже наявна — її зміст не додає нічого нового до добре знаної нам версії⁸. Зрештою, годі було сподіватися на те, що згадку про Олега-засновника можна оминати. Це особливо легко увияти через те, що вона містилася у одному з перших видань, до яких міг звернутися допитливий читач чи дослідник у пошуках історичних відомостей — фундаментальній «Історії міст і сіл Української РСР». У відповідній словниковій статті у томі, присвяченому Житомирській області, котрий побачив світ у 1973 р., стверджувалося, що «за народними переказами, село в давнину називалося «Олеєвим городищем»⁹.

Візія міста, спопуляризована у 1970-х рр., останнім часом оприявнює себе у заголовках районних та обласних газетних статей, перетворюючись на стійку та впізнану риторичну фігуру, покликану актуалізувати у пам'яті образи «золотої доби»: «Олеєве місто відсвяткувало 1029 років»¹⁰, «Імені князя Олега»¹¹, «Олеєв град над Убортю», причому в останньому випадку автор дозволяє собі сумнів щодо розхожої легенди («наскільки ймовірна ця історія — судити важко»¹²), хоча це аніскільки не завадило назві опублікованої ним замітки. Попри те, трапляються також і заголовки-нагадування («Скільки років Олевеську?»¹³). Подеколи можна зустріти свідчення того, як дата офіційного заснування міста перевілюється на дату першої літописної згадки: «[...] перша літописна згадка про це поселення з'являється у рік загибелі князя — 977-й»¹⁴.

На початку 2000-х рр. Олевеськ набуває статусу міста з власною символікою, в якій цілком очікувано надається до відтворення саме образ князя. Постає дав-

ньюрського вершника на новому гербі є досить показовою для розуміння тотожності міста. Художник описує його як князя у срібному обладунку, червоному плащі та чоботях, верхи на срібному коні, на фоні зеленого поля. Олег Святославич, «зупинивши коня серед поліських просторів, показує в бік місцевості, де буде засноване місто»¹⁵. Виразна чорна борода та постава викривають у князі зрілого і могутнього чоловіка, архетипного «мудрого правителя», хай би це й не надто узгоджувалося з віком історичної постаті Олега, котрий на момент своєї смерті мав близько двадцяти років. Сенс жесту князя засвідчує обраність місця, безумовно вартото того, аби на нього звернув свою увагу превелебний Рюрикович, син самого Святослава. Такий жест може прочитуватися телеологічно, проголошуючи виключність Олевська причиною, а не наслідком княжої появи. Увиразнює міську «княжість» і прийнятий гімн, за який була визнана одна з пісень, виконаних у 2002 р. на місцевому фестивалі «Зорі над Убортю»¹⁶:

Наймиліше у всьому Поліссі,
Там, де Уборть тихенько співа...
Славлю тебе, Олегове місто, —
Батьківська земле, легенда жива.

На часі стало забезпечення фізичної присутності князя у «своєму» місті. Сусідній Овруч, який так само, хоч і у дещо меншій мірі, поділяв пам'ять про Олега Святославича, спромігся на пам'ятник князю ще у 1961 р.¹⁷ (скромний за розмірами, він являє собою гранітну брилу з нанесеним на неї коломеморативним написом). У 2007 р. інформація про заплановану побудову пам'ятника була розміщена на міському інтернет-порталі, вартість побудови оцінювалася у 40 тис. грн., а фотоколлаж проекту оздоблювався характерною фразою про «пам'ятник цій відомій в історії людині в подяку за наше місто, яке без Олега, можливо б, і не існувало»¹⁸. Пункт про його побудову містився у програмі розвитку міста, затвердженій міською радою в жовтні 2009 р.¹⁹

Сходження міфу

Олевськ і справді не належить до числа тих міст, чия назва пояснюється фахівцями без особливих труднощів. Але чи асоціація з Олегом є першою з тих, що спадають на думку? Опис прикметної ситуації знаходимо у письменника Миколи Курільчука, котрий пригадує почутий ним у поїзді діалог провідниці й пасажира. Спроба пояснити назву захопила останнього, щойно він її почув:

- «— Олевськ! — оголосила білява провідниця.
— Олевськ [...] Дивна все-таки назва: О-левськ... Від лева походить, чи що? У тутешніх лісах часом левів немає? (до провідниці).
— Не знаю...»²⁰

Арбітром у цьому діалозі, але не для його учасників, а для читача, стає сам автор, який одразу пригадує князя та заснування ним поселення. А все ж це пояснення подається як «непрозоре», як продукт знання, на відміну від наївної здогадки подорожнього. Тим не менше, Курильчик теж покликається на «народні легенди». Відтак виникає запитання про існування дійсно народних топонімічних переказів, які б стосувалися цієї назви.

За такий народний переказ можна було б уважати свідчення з т.зв. «Поліського архіву» — зібрання етнолінгвістичних матеріалів, отриманих у ході численних польових експедицій у Полісся під керівництвом М. І. Толстого. У записі, зробленому в селі Кишин Олевського району, інформант «пригадує», що «В Олівеске був царь Олег» (запис наводиться без приведення до літературної норми — *О. П.*)²¹. Однак рік запису — 1984 — дає деякі підстави для сумнівів, уповні виправданих з огляду на те, що інформант мав цілком реальну можливість знати про Олега з місцевої преси, оскільки відзначення тисячолітнього ювілею відбулося за сім років до того.

Є також непевні свідчення, які наводить Г. Дем'янчук, вчитель-пенсіонер з села Будки-Собичинські. Ще наприкінці 1950-х рр. він опублікував низку заміток з історії Олевська у районній газеті, де також писав про Олевськ як про колишнє Олєгове городище²². Але нас найбільше цікавить його стаття в обласній «Радянській Житомирщині». У ній автор посилається на лісничого пенсіонера А. Ф. Талаха, який «пам'ятає, що у 1913 році в олевській церкві був знайдений документ, в якому Олевськ називався Олєговим городищем. Про це ж свідчить і тогочасне клопотання місцевої інтелігенції про відновлення цієї первинної назви»²³. Якщо таке клопотання справді мало місце, то нам залишиться лише уявити той ступінь зануреності місцевої еліти у культурну пам'ять про принадливе минуле, яке необхідно повернути сьогоденню. Що ж стосується знайденого документу, згаданого без якої б то не було конкретики, то можна припускати його пізні походження (пор. також ужите слово вторинного походження «городище»). Для цього треба прослідити присутність міфу у текстах ХІХ ст.

Перший зі слідів ми знаходимо у виданому у 1886 році сьомому томі широко відомого «Географічного словника Королівства Польського та інших слов'янських країн», важливого джерела історичної інформації, зокрема і у тому, що стосується історії Волині. З присвяченої Олевську енциклопедичної статті, автором якої був Юзеф Кшивіцький, можна дізнатися про те, що більш давня форма назви цього міста виглядала як *Olegsk*²⁴. Зайвим буде сумніватися у впливі цього твердження на подальший поступ міфу, але перші відомі нам згадки належать до часів ще більш ранніх, сягаючи 1860-х рр. Одна з них, опублікована у 1869 р., належить відомому житомирському краєзнавцеві Олексію Братчикову, який у той час редагував офіційну газету «Волинские губернские ведомости». Він писав: «Вважають, що містечко Олевськ походить від давнього міста Олєгська, названого так на честь князя Олега, який мав там палац, незважаючи на те, що це місце знаходилось за 20 верст від столиці Овруча»²⁵. Саме свідчення Братчикова щедро цитувалося через сто років під час ювілейної кампанії.

Більш рання згадка була опублікована у 1864 р. у праці краєзнавця і письменника Тадеуша Єжи Стецького «Волинь під поглядом статистичним, історичним і археологічним», де згадується «Олеґськ, нині містечко Олевськ»²⁶. Інформація, якою ділиться Стецький, повністю збігається з тією, що наведена в енциклопедії Оргельбранда. У двадцятому томі, який з'явився у 1863 р., у статті про Овруцький повіт, що її автором був Францішек Максиміліан Собещанський, знаходимо ту саму фразу²⁷. Буквальна ідентичність висловлювання про Олевськ, а також згадка поруч міста Обруч (таку назву ніби-то мав у найдавніший час тогочасний Овруч), дозволяють говорити або про пряме запозичення у Собещанського — ініціатора видання та члена редакційної ради «Tygodnika Pustrowanego», або припустити наявність третього джерела. У будь-якому разі, всі ці видання мали поважну репутацію, а почерпнути з них відомості мали добре тиражування.

Важливо, що енциклопедичні видання, котрі згадують Олевськ у більш ранній час, не містять згадок про Олега, та й характер відомостей про містечко був занадто непевний, перемежовуючись зі здогадками та неточностями. Так, Еміль Керський у другому томі своїх «Польських старожитностей», виданому вже після смерті автора, у 1852 р., відносить Олевськ до Брестсько-Литовського воєводства, зазначаючи, що він розташований при впадінні річки Олевсько до Уборті²⁸. Про розташування міста на однойменній річці пишуть і Міхал Балінський та Тимотеуш Ліпінський у праці «Старожитня Польша з погляду історичного, географічного та статистичного» (1844 р.). Особливо цікава примітка Ліпінського, в якій він скаржиться на розташування міста у Брестській волості, як то зроблено на карті Джованні Ріцці Занноні²⁹, при тому, що назву річки він залишає без коментарів, не сумніваючись в її існуванні³⁰. До того ж такі воєводства зараховує Олевськ «Словник польської мови» Самуеля Богуміла Лінде (1809 р.)³¹, причому джерелом для нього слугував географічний словник Лоуренса Екхарда (1715 р.), опублікований польською у 1782 р. Екхард не згадує однойменну з Олевськом річку, натомість називає місто «досить значним», зі старим замком³². Таку ж інформацію ми знаходимо і на сторінках інших європейських словників і енциклопедій, як от «Нова енциклопедія, або Універсальний словник мистецтв і наук»³³, яка виходила за редакції Александра Ейтчісона у Перті, Лондоні та Единбурзі у кількох редакціях з 1796 по 1816 рр.³⁴

Вишуки етимології

Якою б давньою не була традиція виглядати князя Олега з-поміж літер і звуків загадкової назви, він ніколи там не ховався. У 1998 р. вийшла присвячена етимології цієї назви стаття Ольги Карпенко, провідного наукового співробітника Відділу ономастики Інституту української мови НАН України³⁵, а у 2003 р. дослідниця звернулася до цієї теми ще раз у фаховому топонімічному словнику³⁶. Авторка показала, що назви сходять до давньої основи, відомої на сьогодні з рідкісних діалектних слів, таких як *залева* «низинні або жолоподібні місця на схилі гори, де збігає потоком вода весною чи під час великих дощів», *улева* «місце, де одна річка впадає

в другу» тощо (до них можна додати *лев* «злива»³⁷), а також з низки топонімів: Волево, Вилевки у Білорусі, чи болото Залевське у Коростенському районі тієї таки Житомирської області.

Реконструйоване значення назви *Олевськ* як такої, що має водну семантику, але не походить від певного конкретного гідроніма, постає перед проблемою можливої пов'язаності з назвою однієї річки у тій же місцевості, про яку важливо згадати. У 1894 р. польський історик Олександр Яблоновський опублікував віднайдений ним документ (випис з київської земської книги), розмежувальний акт між Київським воєводством та Мозирським повітом, датований січнем 1622 р. Цей акт завершив собою низку попередніх постанов сеймів Речі Посполитої про необхідність визначення точної адміністративної межі³⁸. У ньому описувався об'їзд, який здійснили шестеро призначених комісарів, установлюючи повітовий кордон. Серед численних назв, зафіксованих у акті, ми зустрічаємо р. *Олева*³⁹. Село з руднею, що розташовувалося на ній, відходило до Великого князівства Литовського. Крім того, нам відома річка Льва, яка протікає у сусідньому з Олевським Рокитнівському районі. Відомий лінгвіст Олег Трубочов виводив її назву від усе того ж апелятиву *лева⁴⁰.

Утім, його праця написана російською, тож лінгвістична коректність вимагає говорити тут про форму *lěva, хоча її специфіка реалізації ятя у поліському діалекті⁴¹ не дала місту Олѣвськ⁴² перетворитися на *Олівськ*.

* * *

Добре відомий завдяки Карлу Дойчу дотеп про націю як «спільноту, об'єднану спільною помилкою щодо свого походження»⁴³, як видається, добре пасує до нашого випадку, нехай він і стосується спільноти більшого регістру, ніж міська. Так само, як і проголошений Ернестом Ренаном принцип «володіння багатим спадком пам'яті»⁴⁴, що притаманний носіям національної тотожності, можна низвести — зі зрозумілими застереженнями — до рівня тотожності міської. Неунікненність пам'яті як необхідного для почуття групової спільності знання про минуле перетворилося на предмет прискіпливої уваги гуманітаристики, спровокувавши справжню моду на пам'ять як проблему, так званий «tethou boom», який вже встигли охрестити «культурною одержимістю монументальних пропорцій»⁴⁵. З огляду на те, що саме місто пропонує людині щоденний і безпосередній простір для повсякденного вжитку, дослідники усе частіше приділяють увагу тому, що Крістін Боєр назвала «містом колективної пам'яті»⁴⁶. Ті смисли, які місто приписує собі, і які воно висловлює у своїх ландшафтах, оповідях про своє минуле та культурних (і політичних, якщо розглядати політику як випадок культури) продуктах, мають вагомe значення для уявлень містян. Поль Рікер писав про інтеграцію групи не лише у просторі, але й у часі, спричинену «тривкою пам'яттю про заснування групи та самих її засновників»⁴⁷. Такий засновник, «батько міста», яким у нашому випадку виступає князь Олег Святославич, і є інтегративним виразом пам'яті, особливою функцією, або якщо скористатися доречним терміном Яна Ассмана, «фігурою

пригадування»⁴⁸. Моріс Гальбакс писав, що кожна особа чи історичний факт, увійшовши у пам'ять, «стають повчанням, поняттям чи символом, вони отримують смисл, стають елементом ідейної системи цього суспільства»⁴⁹. Вище ми побачили, як елементом такої системи стала помилка тлумачення назви, але ставитися до неї як до такої — означає приписувати колективним уявленням надлишкову раціональність.

Олевськ уперше згадується у 1473 р.⁵⁰, хоча завдяки помилці одного з публікаторів документу першу письмову згадку офіційно датують 1488 р.⁵¹. Міф про князя Олега дозволив удавнити вік на багато століть, прив'язавши його до конкретної історичної події. Безпідставності такого датування кинутий новий виклик: у 2012 р. міська влада збирається відсвяткувати вже 1300-річчя міста, виходячи з висновків, наданих дослідницькою експедицією Інституту археології НАН України⁵². Набавлені сторіччя давнини, а також звернення науковцями уваги на хибність усталеної етимології⁵³ роблять цей міф необов'язковим, хоча не варто розраховувати на послідовний демонтаж усіх його складових. Топонімічна легенда як «місток, — за словами Наталі Яковенко, — для ототожнення себе зі своїм містом»⁵⁴ має, зрештою, свої ресурси автономності, котрі забезпечують її від зазіхань зі сторони.

¹ Відомий лінгвіст Валерій Мокієнко згадує його як «інженера за спеціальністю і філолога за покликанням». Див.: *Мокиєнко В. М. Чому так говорять? От Авося до Ятя.* СПб., 2004. С. 182.

² *Магнер Г. І. Місто Олега Древлянського (до 1000-річчя Олевська)* // Український історичний журнал. № 9. 1977. С. 88.

³ *Магнер Г. І. Олевську — тисяча літ!* // Радянська Житомирщина. 1977. 3 квітня. С. 4.

⁴ *Федорівська І. О., Місяць Н. К.* Про автора статті «Три Чацьких» // Українська поетика. Випуск 3–4. 2007. С. 205.

⁵ *Позднякова Е.* Течет река Уборть // Правда України. 1978. 13 августа. С. 4.

⁶ *Кругляк Ю. М.* Ім'я вашого міста: походження назв міст і селищ міського типу УРСР. К., 1978. С. 97.

⁷ *Янко М. П.* Топонімічний словник-довідник Української РСР. К., 1973.

⁸ *Янко М. П.* Топонімічний словник України. Словник-довідник. К., 1998. С. 257. Цей словник, з помилково вказаними ініціалами автора на титульній сторінці, було «визнано одним із кращих, представлених на конкурс, організований Міністерством освіти України та Міжнародним фондом “Відродження” в рамках програми “Трансформація гуманітарної освіти в Україні”» (див. там само, с. 2).

⁹ *Історія міст і сіл Української РСР. Житомирська область/Гол. редколегії О. С. Чорнобривцева. К., 1973. С. 527.*

¹⁰ *Саненко О.* Олегове місто відсвяткувало 1029 років // Зорі над Убортю. 2006. 26 травня.

¹¹ *Киплинг В.* Имени князя Олега // Эхо. 2007. № 7. 15–21 февраля. С. 4.

- ¹² Кондратюк Р. Олегів град над Убортю//Зірка надії. 2008. 6 червня. С. 10.
- ¹³ Світлояр Г. Скільки років Олевську?//Радянська Житомирщина. 1996. 27 липня. С. 4.
- ¹⁴ Голованова І. Юність сивочолого міста: Олевську — 1030 р.//Житомирщина. 2007. 19 травня. С. 3.
- ¹⁵ Львівський В. Герб і прапор Олевська//Знак. 2004. № 33. С. 1.
- ¹⁶ Там, де Уборть тихенько співа... Нариси з історії Олевська. Житомир, 2007. С. 141. Ця книжка була перевидана через два роки з іншою, знаковою назвою: *Славлю тебе, Олегове місто!* Житомир, 2009.
- ¹⁷ Україна: Хроніка ХХ століття. Довідкове видання. Роки 1961–1975. Ч. 1. 1961–1965. К., 2005. С. 47.
- ¹⁸ Пам'ятник князю Олегу: <http://olevsk.org.ua/modules/news/article.php?storyid=5>. Відвідано 1 липня 2011 р.
- ¹⁹ Програма розвитку об'єктів культури, туризму та зон відпочинку на території міста Олевськ: <http://olevsk.emisto.ua/ua/view-articles/id-programa-rozvitku-ob-yektiv-kulturi-turizmu-ta-zon-vidpochinku-754.htm>. Затверджена рішенням двадцять шостої сесії ради V скликання. Відвідано 1 липня 2011 р.
- ²⁰ Курильчук М. Олевськ//Радянська Житомирщина. 1970. 22 лютого. С. 4.
- ²¹ Белова О. В., Петрухин В. Я. Фольклор и книжность: миф и исторические реалии. М., 2008. С. 111.
- ²² Дем'янчук Г. Минуле Олевщини//Шлях Ілліча. 1958. 6 серпня. С. 4.
- ²³ Дем'янчук Г. Олегово городище//Радянська Житомирщина. 1957. 2 червня. С. 3.
- ²⁴ *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*. T. VII (Netrebka — Perepiat). Warszawa, 1886. S. 480.
- ²⁵ Братчиков А. Материалы для исследования Волынской губернии. Вып. 1. Житомир, 1869. С. 17.
- ²⁶ Stecki T. Wołyń pód względem statystycznym, historycznym i archeologicznym. T. 1. Lwów, 1864. S. 235.
- ²⁷ Encyklopedyja powszechna. T. XX (Optymaci — Polk.). Warszawa, 1863. S. 225.
- ²⁸ Kierski E. Starożytności polskie. Ku wygodzie czytelnika porządkiem abecedowym zebrane. Tom 2. Poznań, 1852. S. 189.
- ²⁹ Baliński M., Lipiński T. Starożytna Polska pod względem historycznym geograficznym i statystycznym. T. 2. Warszawa, 1844. S. 546.
- ³⁰ Про цю помилку див.: Alexandrowicz S. Ziemie Wielkiego Księstwa Litewskiego na mapie Karola Pertheesa "Polonia" z końca XVIII w.//Zeszyty naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza. Historia. Zeszyt 11. Poznań, 1971. S. 198.
- ³¹ Linde S. B. Słownik języka polskiego. T. II. Część I: M — O. Warszawa, 1809. S. 510.
- ³² Echarde L. Dykcjonarzyk Geograficzny czyli Opisanie królestw, prowincji, miast, biskupstw, księstw, grabstw, margrabstw, portów, fortec i innych miejsc znaczniejszych w czterech częściach świata. T. 2. Warszawa, 1782. S. 237.
- ³³ *The New Encyclopaedia or Universal Dictionary of arts and sciences*. Vol. XVI. London, 1807. P. 280.
- ³⁴ Про неї див.: Collison R. L. *Encyclopaedias: Their History Throughout the Ages*. New York and London, 1964. P. 177–178.

³⁵ Карпенко О. П. Слов'янська лексична архаїка за даними ономастики//Лінгвістичні студії. Вип. 4. Донецьк, 1998. С. 157–162.

³⁶ Карпенко О. П. Гідронімikon Центрального Полісся. К., 2003.

³⁷ Аркушин Г. А. Словник західнополіських говірок. У 2-х тт. Т. 1. А—Н. Луцьк, 2000. С. 279.

³⁸ Крикун М. Адміністративно-територіальний устрій Правобережної України в XV — XVIII ст. Кордони воеводств у світлі джерел. К., 1993. С. 140–144.

³⁹ *Źródła dziejowe. Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym.* Tom IX. Ziemia Ruskie. Ukraina (Kijów — Braclaw). Dział I/Opracował Alexander Jabłonowski. Warszawa, 1894. S. 91.

⁴⁰ Трубачев О. Н. Названия рек Правобережной Украины. Словообразование. Этимология. Этническая интерпретация//Он же. Труды по этимологии: Слово. История. Культура. Т. 4. М., 2009. С. 470.

⁴¹ Про це див., наприклад, коментар відомого мовознавця у виданні: *Акти Житомирського гродського уряду: 1590 р., 1635 р./Підгот. до вид. В. М. Мойсієнко. Житомир, 2004. С. 9.*

⁴² Саме так має виглядати давня етимологічна форма топоніма. Нам відомо кілька випадків написання назви з ятем, але вони не обов'язково мають етимологічний характер. Див. *Акты, относящиеся к истории Западной России, собранные и изданные Археографическою комиссиею.* Т. 1. СПб., 1846. С. 151; а також: *Краткая Киевская лѣтопись, от начала земли Русской до 1516 года/Супрасльская рукопись, содержащая Новгородскую и Киевскую сокращенныя лѣтописи.* М., 1836. С. 144.

⁴³ *Karl W. Deutsch. Nationalism and its Alternatives.* New York, 1969. P. 3.

⁴⁴ *Ренан Э. Что такое нация?//Ренан Э. Собрание сочинений в 12 тт. Пер. с фр. под ред. В. Н. Михайловского.* Т. 6. К., 1902. С. 101.

⁴⁵ *Memory Culture and the Contemporary City/Ed. by U. Staiger, H. Steiner, A. Webber.* New York, P. 1.

⁴⁶ *Christine B. M. The City of Collective Memory: Its Historical Legacy and Architectural Entertainments.* Cambridge, MA, and London, 1996.

⁴⁷ *Ricoeur P. Lectures on Ideology and Utopia.* New York, 1984. P. 261.

⁴⁸ *Ассман Я. Культурная память. Письмо, память о прошлом и политическая идентичность в высоких культурах древности М., 2004. С. 38.*

⁴⁹ *Halbwachs M. On Collective Memory/Ed. by L. A. Coser.* Chicago and London, 1992. P. 188.

⁵⁰ *Акты литовской метрики.* Т. I. Вып. I. 1413–1498/Собр. О. Н. Леонтовичем. Варшава, 1896. С. 16.

⁵¹ *Верменич Я. В., Дмитрук В. I., Архитова С. I. Міська історія України: проблеми початкового датування.* Науково-довідкове видання. К., 2010. С. 80.

⁵² На 300 років стане місто старшим: http://vit-ol.com/news/na_300_rokiv_stane_misto_starshim/2011-05-01-431. Відвідано 1 липня 2011 р.

⁵³ На це прямо вказав співробітник Інституту археології НАН України Віталій Козюба на проведеній в Олевську конференції у 2010 р.: http://olevsk.emisto.ua/ua/danoruskiy_olevsk.htm. Відвідано 1 липня 2011 р.

⁵⁴ *Датування міст як проблема історичної урбаністики: європейський та український досвід: Матеріали круглого столу 24 вересня 2008 р./За заг. ред. В. Панченко. Дніпропетровськ, 2008. С. 59.*

Oleksandr POLYANICHEV**Delusion by Name: Naïve Etymology
as a Founding Myth of the Small Town**

This article examines the role of an etymological error in the imaginative representation of a town and construction of its fundamental myth. The case of Olevs'k shows how a naïve explanation of the name, traced from the XIXth century, can lead to the appearance of a delusive figure of cultural memory, expressed here in the person of the medieval prince Oleg.